ŠTA DONOSE NOVO IZMENE I DOPUNE ZAKONA O NASLEĐIVANJU REPUBLIKE SRBIJE?¹

REZIME: U radu autor analizira izmene i dopune Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, izvršene početkom 2015. godine. Povezujući ih sa odgovarajućim odredbama noveliranih Zakona o vanparničnom postupku i Zakona o javnom beležništvu Republike Srbije, autor ukazuje na njihov smisao, stepen usaglašenosti, prednosti, ali nedostatke. Poseban segment u radu čini uporednopravni prikaz rešenja u pojedinim savremenim pravnim sistemima u okruženju koja tematski odgovaraju izvršenim izmenama i dopunama u Zakonu o nasleđivanju. Prema shvatanju autora, iako su ove novele novijeg datuma, one bi morale, zbog šturosti, neusaglašenosti sa drugim propisima i olakšanog odvijanja pravnog prometa, da pretrpe izmene i dopune u odgovarajućem pravcu.

Ključne reči: *Zakon o nasleđivanju, novele, javni beležnici.*

Uvod

Zakonodavno telo Republike Srbije je pre gotovo dvadeset godina donelo Zakon o nasleđivanju.² Sa ukupno 236 članova regulisana je ustanova nasleđivanja, dok je postupanje u naslednopravnim stvarima normirano Zakonom o vanparničnom postupku.³

Do sada, na ovom zakonskom tekstu nisu vršeni krupni „normativni zahvati“.⁴

* Redovni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, e-mail: natasa@prafak.ni.ac.rs

¹ Rad je rezultat istraživanja na projektu „Usklađivanje prava Srbije sa pravom Evropske unije“, koji finansira Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, u periodu 2013 – 2018 godine.

² Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15.

³ Zakon o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15.

⁴ Ustavni sud Republike Srbije je, 25. septembra 2003. godine, odlučio da odredba, sadržana u članu 4, stavu 5 Zakona o nasleđivanju: „vojni obveznik koji je napustio zemlju da bi izbegao

Donošenje Zakona o javnom beležništvu⁵ i uvođenje, posle više decenija pauze, javnih beležnika u pravnih život Republike Srbije,⁶ iznedrile su potrebu za izmenu i dopunu, prvo Zakona o vanparničnom postupku, a potom i samog Zakona o nasleđivanju.

Predmet naše pažnje jesu upravo izmene i dopune Zakona o nasleđivanju, izvršene početkom 2015. godine, sa ciljem da se pravilno sagleda njihov smisao, domašaj i stepen usaglašenosti sa drugim relevantnim izvorima domaćeg prava.

1. Javnobeležničko zaveštanje

Izmene i dopune Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, izvršene 2015. godine, za razliku od izvornog zakonskog teksta propisuju mogućnost izjavljivanja poslednje volje o rasporedu zaostavštine u formi javnobeležničkog zaveštanja.⁷ U suštini, to i nije neka novina, budući da je Zakon o javnom beležništvu, nešto ranije, predvideo ovaj oblik zaveštanja.⁸ Međutim, dok je Zakon o javnom beležništvu normirao, u pogledu javnobeležničkog zaveštanja, da ono može (ne da mora, *primedba autora*) imati formu javnobeležničkog zapisa, novelirani Zakon o nasleđivanju propisuje obaveznost ove forme.

Novelirani Zakon o nasleđivanju Republike Srbije jednom štuom odredbom određuje da javni beležnik sastavlja javnobeležničko zaveštanje u formi javnobeležničkog zapisa. Sve ostalo, koji javni beležnik ovo zaveštanje sastavlja, kakvu sadržinu ono mora da ima, prema pravilima kog postupka se sastavlja, rešavaju drugi zakonski tekstovi.

Tako, prema noveliranom Zakonu o vanparničnom postupku Republike Srbije, sastavljanje javnobeležničkog zaveštanja je u nadležnosti bilo kog javnog beležnika koji je izabran da obavlja javnobeležničku delatnost na

dužnost njene odbrane, a do smrti ostaviočeve ne vrati se u zemlju“ nije u saglasnosti sa Ustavom. Isto važi i za deo odredbe člana 5 ovog Zakona, „izuzev vojnom obvezniku koji je napustio zemlju da bi izbegao dužnost njene odbrane.“ Ova rešenja zakonodavca u Republici Srbiji, prestala su da važe danom objavljivanja Odluke Ustavnog suda u *Službenom glasniku RS* (17. oktobar 2003. godine).

⁵ Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15.

⁶ Na području Kraljevine Jugoslavije, Zakonom o javnim beležnicima, iz 1930. godine (*Službene novine KJ*, br. 220/29), prvi put je uvedena ova javna služba u naš pravni sistem. Ovaj zakonski tekst može se naći kod: Niketić, G. (1930). Zbirka zakona, protumačenih i objašnjenih sudskom i administrativnom praksom, Beograd, str. 11–134.

⁷ Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 111a.

⁸ Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15, član 83, stav 1, tačka 5.

području Republike Srbije, nezavisno od toga da li se službeno sedište javnog beležnika poklapa sa mestom prebivališta ili boravišta zaveštaoca.⁹ Takođe, za nadležnost javnog beležnika, u pogledu sačinjavanja javnobeležničkog zaveštanja, nema uticaja ni činjenica gde se nalaze imovinska dobra kojima se raspolaže zaveštanjem.¹⁰

Javni beležnik zaveštanje, po pravilu, sastavlja u svojim službenim prostorijama, osim ako opravdani razlozi (bolest, starost, izdržavanje kazne zatvora i slično) nalažu drugačije.¹¹ Postupanje protivno ovom pravilu, domaći vanparnični propisi ne sankcionišu.

Sam novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije jasno određuje da javni beležnik, po pravilu, može delovati samo u granicama svog službenog sedišta. Ovaj zakonski tekst, međutim, ne predviđa i moguće kazne za javnog beležnika koji postupa i izvan svog službenog sedišta. Srpski normotvorac, štaviše, štiteći sigurnost pravnog prometa samo određuje da i u jednom i u drugom slučaju sastavljena isprava neće biti ništava, niti se njoj, zbog toga, oduzima svojstvo javne isprave.¹² Ovo, naravno, važi pod uslovom da je javni beležnik delovao na području Republike Srbije.¹³

Kada je reč o sadržini javnobeležničkog zaveštanja, tu se analogno primenjuju pravila, Zakona o javnom beležništvu, u pogledu sadržine javnobeležničkog zapisa.¹⁴ To praktično znači da javni beležnik, prilikom sastavljanja ovog oblika zaveštanja, mora da u tekst zapisa unese: podatke koji se tiču njegovog imena i prezimena, službenog sedišta i izjave da postupa u svojstvu javnog beležnika; podatke koji se odnose na lične generalije zaveštaoca (lično ime, mesto i datum rođenja, prebivalište i adresu zaveštaoca); podatke o datumu i času kada je zapis sastavljen, kao i mestu gde je sastavljen, ako je sačinjen izvan javnobeležničke kancelarije. Takođe, u javnobeležnički zapis mora biti uneta izjava javnog beležnika da je zaveštalac poučen o sadržini i pravnim posledicama sastavljanja javnobeležničkog zaveštanja, kao i da je upozoren da su određene odredbe nejasne, dvosmislene ili nerazumljive, ali

⁹ Zakon o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15, član 165, stav 1.

¹⁰ Zakon o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15, član 165. stav 3.

¹¹ *Ibid.*, član 166, stav 1.

¹² *Ibid.*, član 166, stav 4.

¹³ *Ibid.*, član 166, stav 5.

¹⁴ Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15, član 84.

da je, i pored toga, zaveštalcu ostao pri takvoj sadržini svoje izjave poslednje volje; potpis zaveštaoca, i ako su prisustovali sastavljanju zaveštanja svedoci, prevodilac ili tumač, njihove potpise; potpis, pečat i štambilj javnog beležnika. U suprotnom, tako sročeno zaveštanje nema svojstvo, a ni dejstvo javno-beležničkog zaveštanja.¹⁵

Prema slovu Zakona o javnom beležništvu Republike Srbije, ukoliko javni beležnik propusti da unese u tekst zapisa sadržinu izjave poslednje volje zaveštaoca, takav javnobeležnički zapis se smatra nepostojećim.¹⁶

Kada su u pitanju pravila po kojima se sastavlja javnobeležničko zaveštanje, srpski normotvorac zauzima stav da se ovde primenjuju odredbe koje se odnose na sastavljanje isprava, sadržane u Zakonu o vanparničnom postupku Republike Srbije.¹⁷ To praktično znači da se sudsko i javnobeležničko zaveštanje sastavljaju prema istim procesnim pravilima.¹⁸

Novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije propisuje mogućnost sastavljanja javnobeležničkog zaveštanja prema usmenom kazivanju zaveštaoca. Dakle, nije dozvoljeno, kao u pojedinim savremenim pravnim sistemima u okruženju, da se u pisanoj formi sročena izjave poslednje volje preda javnom beležniku,¹⁹ a on da joj svojom „potvrdom obezbedi“ svojstvo notarske isprave.²⁰

¹⁵ Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15, član 84, stav 2 u vezi sa stavom 1 tačkama 1. 2. 7. 8. 9. i 10. istog člana.

¹⁶ Ibid., član 84, stav 3 u vezi sa stavom 1. tačkom 5. istog člana.

¹⁷ Zakon o vanparničnom postupku, op. cit. član 166–182.

¹⁸ Na istim pozicijama su, recimo, hrvatski, makedonski i crnogorski zakonodavac. U tom pravcu videti: Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 i 33/15, član 32.; Zakon o notarijatu Republike Makedonije (Zakon za notarijat), *Služben vesnik na RM*, br. 55/07, 86/08, 139/09 i 135/11, član 58.; Zakon o nasljeđivanju Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 74/08, član 69. Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosni i Hercegovini, *Službene novine FBiH*, br. 80/14, član 70. i Zakon o notarijatu Republike Slovenije (Zakon o notariatu), *Uradni list RS*, št. 2/07, član 46., u vezi sa članom 39., propisuju da se notarski testament sastavlja prema pravilima za sastavljanje notarskih isprava. Zakonodavac u Republici Srpskoj izabrao je jedno prilično konfuzno rešenje, određujući da se notarski testament sastavlja prema pravilima koja se odnose na sačinjavanje sudskog zaveštanja, osim ako Zakonom o notarima nije drugačije određeno. Videti: Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09, član 72. O uočenim nedostacima ovog pravila, opširnije videti kod: Bikić, E. et al., (2013). Notarsko pravo, Sarajevo, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

¹⁹ Videti, na primer: Zakon o notarijatu Republike Slovenije (Zakon o notariatu), *Uradni list RS*, št. 2/07, član 46.

²⁰ U slovenačkom pravu, pisano zaveštanje koje zaveštalcu predaje notaru, da bi ono dobilo svojstvo notarske isprave, mora da notar potvrdi. To zaveštanje treba da zadovolji zahteve u pogledu forme i sadržine notarske isprave. Ako podneto zaveštanje, u pogledu oblika i forme ne

Kada se sastavlja javnobeležničko zaveštanje obavezno je prisustvo zaveštajnih svedoka, u zakonom propisanim slučajevima. Naime, novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije propisuje prisustvo dva zaveštajna svedoka kada je zaveštalac nepismen, slabovid ili iz nekog drugog razloga nije u stanju da čita.²¹ Osim toga, prisustvo dva zaveštajna svedoka obavezno je kada zaveštalac ne zna jezik javnog beležnika, kao i u situaciji da je zaveštalac gluv, a pritom nije u stanju da pročita zaveštanje zbog nepismenosti, slabovidosti ili nekog drugog razloga.²²

Novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije propisuje, kod sastavljanja isprava, prisustvo jednog svedoka, kada učesnik postupka nije u stanju da govori ili nije u stanju da čuje, a pismen je.²³ Ono što je nejasno, čime se to srpski normotvorac rukovodio kada je predvideo prisustvo jednog svedoka u propisanim slučajevima? Da li su te situacije manje pravno neizvesne u odnosu na one kada se zahteva prisustvo dva svedoka? Da li se na taj način otklanja mogućnost eventualnih zloupotreba? Mislimo da se i na jedno i na drugo pitanje može odrečno odgovoriti i da je bilo izlišno propisivati različit broj svedoka u postupku sastavljanja isprava.²⁴

2. Zaveštajni svedoci

Zakon o nasleđivanju Republike Srbije određuje da u položaju zaveštajnih svedoka mogu biti samo lica koja su punoletna, potpuno poslovno sposobna, pismena i da znaju jezik na kome se zaveštanje sastavlja.²⁵ Novelirani

ispunjava zahteve koji se traže za notarski zapis, notar ga potvrđuje tako što sastavlja posebnu ispravu, sa potrebnim elementima, koju spaja sa zaveštanjem. Jedino kod ovog oblika notarskog zaveštanja nije potrebno prisustvo zaveštajnih svedoka. O tome, detaljnije videti kod: Zupančič, K. (2005). Dedovanje, z uvodnimi pojasnili, Ljubljana, Uradni list, str. 83.

²¹ Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije, op.cit. član 176, stav 1.

²² Ibid, član 177, stav 1 i član 178, stav 1.

²³ Ibid., član 174, stav 1 i član 175, stav 1.

²⁴ Primera radi, prisustvo dva svedoka zahteva se, u svim navedenim slučajevima, u hrvatskom i crnogorskom pravu. Videti: Zakon o nasleđivanju Republike Hrvatske, op.cit. član 150, i Zakon o vanparničnom postupku Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 27/06, član 193. Makedonski zakonodavac, za ove situacije, predviđa učešće najmanje dva svedoka. Videti: Zakon o vanparničnom postupku Republike Makedonije (Zakon za vanparnična postapka), *Služben vesnik na RM*, br. 9/08, član 255. Prisustvo dva zaveštajna svedoka propisuju slovenačko i pravo Federacije Bosne i Hercegovine, u slučaju da je zaveštalac nem ili da ne zna službeni jezik suda. Videti: Zakon o nasleđivanju Republike Slovenije (Zakon o dedovanju), *Uradni list SRS*, br. 15/76, 23/78; *Uradni list RS*, br. 17/91, 13/94, 82/94, 117/00, 67/01, 83/01, 73/04 i 31/2013, član 154, stav 2. i Zakon o nasleđivanju u Federaciji Bosni i Hercegovini *Službene novine FBiH*, br. 80/2014, član 185, stav 2.

²⁵ Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, op.cit. član 112, stav 2.

Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije predviđa sve navedene uslove, ali nesistematski, budući da se navedeni uslovi nalaze u različitim članovima.²⁶ Ovaj zakonski tekst (kako izvorna, tako i novelirana verzija), sasvim opravdano, određuje dodatne uslove za zaveštajne svedoke, propisujući da oni moraju poznavati jezik zaveštaoca, ako ovaj ne zna službeni jezik suda ili, ako zaveštalac nije u stanju da čuje i čita, mogućnost da se sa njim sporazumeju.²⁷

Izvorni tekst Zakona o nasleđivanju propisuje da u položaju zaveštajnih svedoka ne mogu biti: svi krvni i građanski potomci zaveštaoca, njegovi preci i usvojioци, srodnici u pobočnoj liniji, zaključno sa četvrtim stepenom srodstva, supružnici svih ovih lica, kao i supružnik zaveštaoca.²⁸ Novelirani član 113, stav 1 ovog Zakona, pak, iz ove formulacije briše bračne drugove svih pobrojanih lica, osim zaveštaoca, a dodaje njegove tazbinske srodničke, zaključno sa drugim stepenom srodstva, bivšeg supružnika, vanbračnog partnera, bivšeg vanbračnog partnera, staraoca, bivšeg staraoca, štićenika ili bivšeg štićenika. Pretpostavljamo da se na ovakvu izmenu i dopunu slova zakona srpski normotvorac odlučio sa ciljem da iz sfere uticaja na zaveštaoca „eliminiše“ sva lica koja su povezana sa njim određenim bliskim pravnim sponama. Nepoznanica je, međutim, zašto su iz istog kruga isključeni supružnici većine srodnika zaveštaoca, pobrojani u izvornoj verziji, kada i oni mogu, neposredno ili posredno, u znatnoj meri uticati na volju zaveštaoca o rasporedu zaostavštine.²⁹

Ono što je nejasno, jeste činjenica čime se to srpski zakonopisac rukovodio kada je predvideo različita rešenja, sadržana u Zakonu o nasleđivanju i Zakonu o vanparničnom postupku, u pogledu subjekata koji ne mogu biti svedoci prilikom sastavljanja zaveštanja, odnosno drugih isprava?³⁰ Da podsetimo, važeći naslednopravni propisi određuju da u položaju zaveštajnih

²⁶ Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije, op. cit. član 177, stav 1, član 178, stav 2 i član 182, stav 2.

²⁷ Novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15, član 177, stav 1. i član 178, stav 2. Takođe, videti: član 170, izvorne verzije ovog zakonskog teksta.

²⁸ Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 113, stav 1.

²⁹ U Republici Hrvatskoj, takođe, postoje dileme u pogledu kruga subjekata koji bi, ili ne bi trebalo, da budu zaveštajni svedoci. O tome, opširnije videti kod: Crnić, J. et al., (2003) Novo nasljednopravno uređenje, Zagreb, Narodne novine, str. 75–76.

³⁰ Postavljeno pitanje već je bilo u fokusu autorovog interesovanja. Opširnije videti: Stojanović, N. (2011). Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima, *Pravni život* tematski broj „Pravo i odgovornost“, (12), str. 34–35.

svedoka ne mogu biti sva gore pobrojna lica, koja su sa zaveštaocem bila ili jesu u određenom pravom uređenom odnosu. Novelirani propisi o vanparničnoj proceduri idu šire, propisujući da se ova zabrana tiče navedenih subjekata, ali posmatrano kako u odnosu na zaveštaoca, tako i u odnosu na javnog beležnika.³¹ Osim toga, novelirani Zakon o vanparničnoj proceduri nedvosmisleno zabranjuje da se u svojstvu svedoka nađe lice koje bi imalo neke koristi od sačinjene isprave,³² dok Zakon o nasleđivanju takvu zabranu ne propisuje, već predviđa ništavost odredbe u zaveštanju kojom se nešto ostavlja zaveštajnom svedoku, njegovom supružniku, precima, potomcima, braćama i sestrama.³³ Ovako postavljena stvar, plašimo se, može biti okidač za različito postupanje javnih beležnika, kada budu sastavljali javnobeležničke zapise o zaveštanju (pa i sudija, u situaciji da sačinjavaju sudsko zaveštanje), što će imati negativnog uticaja na sigurnost pravnog prometa i jednako postupanje u istovetnim pravnim stvarima.

3. Ništavost pojedinih odredaba u zaveštanju

Izvorni tekst Zakona o nasleđivanju Republike Srbije propisuje ništavost odredbe, u nekom od javnih oblika zaveštanja, kojom se kakva imovinska korist ostavlja ovlašćenom licu koje je sačinilo takvo zaveštanje, kao i njegovom supružniku, potomcima, precima, braćama i sestrama tog lica. Zatim, ništava je odredba u zaveštanju, kojom se zaveštajni svedoci, kod pismenog zaveštanja pred svedocima, sudskog, konzularnog, međunarodnog, brodskog i vojnog zaveštanja, kao i njihovi supružnici, potomci, preci, braća i sestre imenuju zaveštanjem za univerzalne ili singularne sukcesore *mortis causa*.³⁴

Izmene i dopune domaćeg Zakona o nasleđivanju, izvršene 2015. godine, menjaju postojeće formulacije u pravcu da se ništavost takvih odredaba vezuje i za javnog beležnika, odnosno zaveštajne svedoke kod ovog oblika zaveštanja.³⁵

Ne sporeći validnost izvršenih izmena, opravdanim se nameće pitanje, zašto je srpski zakonodavac u znatnoj meri promenio krug subjekata koji ne mogu biti zaveštajni svedoci, a zadržao postojeća rešenja o ništavosti zaveštajnih odredaba, ako se njima nešto ostavlja određenim licima, čiji krug nije proširio ili izmenio u određenom pravcu? Smatramo da su normiranju

³¹ Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije, op. cit. član 182, stav 3, tačka 2.

³² Ibid., član 182. stav 3. tačka 4.

³³ Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 160, stav 2.

³⁴ Izvorni tekst Zakona o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, član 160 stav 1 i 2.

³⁵ Novelirani tekst Zakona o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 160, stav 1 i 2.

odgovora na ova pitanja ispravniji i pravno logičniji red stvari postigli zakonodavci pojedinih savremenih pravnih sistema u okruženju.³⁶

4. Forma ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života i ugovora o doživotnom izdržavanju

Izvorni tekst Zakona o nasleđivanju Republike Srbije propisivao je da ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života i ugovor o doživotnom izdržavanju, kao obligacioni ugovori od naročitog značaja za nasledno pravo, moraju biti sačinjeni u pisanom obliku i overeni od strane sudije nadležnog suda.³⁷ Novelirani Zakon o nasleđivanju određuje da se ova dva pravna posla moraju zaključiti u formi javnobeležnički potvrđene isprave.³⁸

Dakle, izmene i dopune domaćeg Zakona o nasleđivanju ne samo što upotrebljavaju pravno-tehnički korektnije izraze („potvrda“ ili „solemnizacija“, umesto „overe“), već čine radikalni zaokret u pogledu ovlašćenog lica koje je zaduženo da sprovede postupak potvrđivanja sadržine ovih pravnih poslova.

Navedeno rešenje, takođe, u bitnom odstupa od onoga što je u izvornoj verziji predvideo Zakon o javnom beležništvu Republike Srbije, budući da je za ove pravne poslove bila normirana forma javnobeležničkog zapisa.³⁹ Inače, savremeni pravni sistemi u našem okruženju uglavnom prihvataju domaće, ranije važeće rešenje u pogledu forme za ove pravne poslove,⁴⁰ a manji

³⁶ U tom pravcu naročito videti: Zakon o nasleđivanju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 i 33/15, član 35, stav 2 i član 36. Takođe, uporediti: Zakon o nasleđivanju Republike Slovenije (Zakon o dedovanju), *Uradni list SRS*, br. 15/76, 23/78; *Uradni list RS*, br. 17/91, 13/94, 82/94, 117/00, 67/01, 83/01, 73/04 i 31/13, član 67, stav 2 i čl 68.; Zakon o nasleđivanju Republike Makedonije (Zakon za nasleduvanje), *Služben vesnik na RM*, br. 47/96, član 70, stav 2 i čl. 71.; Zakon o nasleđivanju Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 74/08, član 68, stav 2. i član 70.; Zakon o nasleđivanju Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09, član 74, stav 2. i čl. 75.; Zakon o nasleđivanju u Federaciji Bosni i Hercegovini, *Službene novine FBiH*, br. 80/14, član 72, stav 2 i član 73.

³⁷ Izvorni tekst Zakona o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 184, stav 1 i član 195, stav 1.

³⁸ Novelirani tekst Zakona o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 184, stav 1 i član 195, stav 1.

³⁹ Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15, član 82. stav 1. tačke 6. i 7.

⁴⁰ Isto rešenje, doduše, kao alternativu propisuju član 189 i član 200 Prednacrta Građanskog zakonika Republike Srbije. Videti: Vlada Republike Srbije, (2011). Građanski zakonik Republike Srbije (prednacrt), četvrta knjiga, Nasleđivanje, Beograd, str. 90 i 93.

broj zemalja se opredeljuje za varijantu potvrđivanja njihove sadržine od strane javnog beležnika ili sudije nadležnog suda.⁴¹

Ne ulazeći u to kojim se dnevnim, pravno-političkim razlozima i ustupcima rukovodio srpski zakonodavac u normiranju forme ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života i ugovora o doživotnom izdržavanju, ono što je nesumnjivo jasno, jeste da potvrđivanje sadržine ovih pravnih poslova podrazumeva dobro poznavanje ove materije od strane javnih beležnika, budući da se odgovarajuće odredbe, koje moraju biti primenjene, nalaze u tri zakonska teksta (kakav je uostalom slučaj i sa javnobeležničkim zaveštanjem).

Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, kao formalni zahteva za punovažnost ovih pravnih poslova, određuje da je javni beležnik dužan posebno da upozori ugovorne strane na pravne posledice njihovog zaključenja, tj. da imovina koja je predmet ugovorne obaveze ustupioca, kod ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života, odnosno primaoca izdržavanja, kod ugovora o doživotnom izdržavanju, ne može biti sastavni deo zaostavštine ostavioca i iz nje se ne mogu namiriti nužni naslednici.⁴²

Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije određuje da se na postupak potvrđivanja sadržine isprave analogno primenjuju pravila koja se odnose na sastavljanje isprave,⁴³ koja su, kako je već rečeno, sadržana u istom zakonskom tekstu.

Solemnizacija privatne isprave, koja se ostvaruje stavljanjem klauzule o potvrđivanju (tzv. solemnizazione klauzule), detaljno je uređena izmenama i dopunama Zakona o javnom beležništvu Republike Srbije.⁴⁴

Solemnizacionom klauzulom javni beležnik praktično potvrđuje da je ugovornim stranama pročitana sadržina isprave, da je pravni posao koji zaključju plod njihove volje i da su ga one svojeručno potpisale.⁴⁵

⁴¹ Videti: Zakon o nasleđivanju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 i 33/15, član 106. stav 2.; Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 35/00, 41/08 i 125/11, član 580; Zakon o obligacionim odnosima Republike Makedonije (Zakon za obligacionite odnosi), *Služben vesnik na RM*, br. 18/01, 4/02, 5/03, 84/08 i 81/09, član 1023, stav 2 i član 1030, stav 1.

⁴² Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/1995, 101/03 i 6/15, član 184., stav 2 i član 195, stav 2.

⁴³ Zakon o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15, član 185, stav 2.

⁴⁴ Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15, član 93 – 93d.

⁴⁵ Ibid., član 93a, stav 2.

Koliko god da je prihvatljivo da su odredbe o tome koje se isprave, u pogledu tehničkih zahteva, mogu potvrđivati,⁴⁶ o sadržini klauzule o potvrđivanju,⁴⁷ o načinu stavljanja klauzule,⁴⁸ toliko nema opravdanja da isti zakonski tekst sadrži odredbe koje se odnose na ispitivanje uslova za preduzimanje pravnog posla i njegove dopuštenosti, budući da su gotovo identična rešenja već sadržana u Zakonu o vanparničnom postupku, u delu koji se odnosi na postupak za sastavljanje isprava.⁴⁹

5. Forma ugovora o ustupanju (prenosu) naslednog dela

Prema izvornom tekstu Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, za ugovor o ustupanju (prenosu) naslednog dela tražilo se da se zaključi u pisanoj formi i overi od strane sudije. Novelirani Zakon o nasleđivanju propisuje da ugovor o ustupanju naslednog dela mora biti zaključen u formi javnobeležnički potvrđene isprave.⁵⁰

Za razliku od ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života i ugovora o doživotnom izdržavanju, za koje srpski normotvorac određuje na šta je javni beležnik dužan naročito da upozori ugovorne strane, u pogledu pravnih posledica kod jednog i drugog pravnog posla, kada je reč o ugovoru o ustupanju naslednog dela nije takva situacija.

Iako ovaj ugovor u pravu ima svoju alternativu, kada je reč o sanaslednicima ostavioca – odricanje od nasleđa u korist određenog naslednika,⁵¹ činjenica je da se on može pojavljivati u pravnom prometu, i stoga, neophodno je precizirati, šta posebno ugovorne strane moraju da imaju u vidu prilikom njegovog zaključenja.⁵² Upravo zbog toga, predlažemo da u tekst domaćeg Zakona o nasleđivanju, kao poseban stav njegovog člana 231, bude uneta odredba, da je javni beležnik dužan da upozori naslednika, koji ustupa nasled-

⁴⁶ Ibid., član 93g.

⁴⁷ Ibid., član 93b.

⁴⁸ Ibid., član 93v.

⁴⁹ Uporediti: Zakon o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15, član 167. član 172. i Zakon o javnom beležništvu, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/2015, član 93d i član 93d.

⁵⁰ Uporediti izvorni tekst Zakona o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 231, stav 2. sa noveliranim tekstem istog člana.

⁵¹ Zakon o nasleđivanju, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15, član 216.

⁵² Zakon o nasleđivanju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 i 33/15, član 145, stav 2., propisuje da ovlašćeno lice mora ugovorne strane da upozori na pravne posledice zaključenja ugovora o prenosu naslednog dela, ali ne navodi o kojim pravnim posledicama je reč.

ni deo, da on time ne gubi svoje naslednopravno ovlašćenje, već samo otuđuje nasleđem stečena dobra,⁵³ i samim tim ne oslobađa se odgovornosti za dugove iz zaostavštine.⁵⁴

Zaključna razmatranja

Izmene i dopune Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, izvršene početkom 2015. godine, ne spadaju u red krupnijih promena, već su više posledica usaglašavanja matičnog zakona sa naslednopravnim odnosima – Zakona o nasleđivanju sa noveliranim Zakonom o vanparničnom postupku i Zakonom o javnom beležništvu.

Otuda se i pravilna primena odredaba posvećenih: javnobeležničkom zaveštanju, solemnizaciji ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života, ugovora o doživotnom izdržavanju i ugovora o ustupanju naslednog dela mora sagledavati kroz prizmu i pomenuta dva zakonska teksta. „Pravna kombinacija“ koja verujemo neće predstavljati neki poseban problem za ovlašćena lica u praksi, ali može, u znatnoj meri, otežati snalaženje građanima u lavirintu ovih pravnih propisa.

Očigledna neusaglašenost koja postoji u pogledu subjekata koji ne mogu biti u položaju zaveštajnih svedoka, prema Zakonu o nasleđivanju i Zakonu o vanparničnom postupku, mora biti otklonjena što pre, kako bi se obezbedio

⁵³ U pravnoj literaturi, koja obeležava važenje saveznog Zakona o nasleđivanju, a i danas, nema jedinstvenog shvatanja o smislu i domašaju pravila koja se odnose na prenos naslednog dela. Da li se pod tim podrazumeva prenos alikvotnog dela aktive i pasive zaostavštine, ili se samo ima u vidu prenos prava, ostavljajući odgovornost za ostaviočeve dugove onome od sanaslednika ko ustupa, nije jasno. Prema jednoj grupi autora, ustupilac naslednog dela i dalje ostaje nosilac prava nasleđa, pa samim tim i odgovara za ostaviočeve dugove, i dugove otvorenog nasleđa, u visini alikvotnog dela naslednog prava (videti: Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, Zagreb, Narodne novine, str. 519; Vizner, B. (1967). Građansko pravo, knjiga druga, Nasljedno pravo, Osijek, vlastita naklada, str. 141; Mitić, M. (1969). Naslednička izjava, *Pravna misao*, (9–10), str. 49; Gavella, N. (1990). Nasljedno pravo, Zagreb, Informator, str. 257; Antić O., Balinovac, Z. (1996). Komentar Zakona o nasleđivanju, Beograd, Nomos, str. 563; Ristić, V. (1996). Praktikum za nasleđe, Beograd, Savremena administracija, str. 189–190; Đorđević, V. (1997). Nasledno pravo, Niš, Pravni fakultet u Nišu, str. 332–333). Drugi teoretičari, pak, zastupaju mišljenje da se naslednik, ustupanjem naslednog dela, oslobađa i odgovornosti za ostaviočeve dugove (videti: Svorcan, S. (2004). Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, Kragujevac, Pravni fakultet u Kragujevcu, str. 582–583), ili da solidarno odgovara, zajedno s licem kome je nasledni deo ustupljen (videti: Finžgar, A. (1978). Nasleđivanje, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, tom II, Beograd, Savremena administracija, str. 366).

⁵⁴ To rešenje izričito propisuje nemački zakonodavac. Videti: Nemački građanski zakonik (*Bürgerliches Gesetzbuch*), *RGBl I S.* 195, zaključno sa izmenama i dopunama od 22. jula 2014. godine, *BGBI. I S.* 1218, paragraf 2036.

istovetan tretman svih zaveštalaca koji sastavljaju javnobeležničko zaveštanje. Osim toga, budući da nema valjane argumentacije, treba ispitati i razmotriti opravdanost različitog broja zaveštajnih svedoka, kada je potrebno njihovo prisustvo u postupku sastavljanja javnobeležničkog zaveštanja.

Sigurnost pravnog prometa i olakšano snalaženje sudova u praksi nalažu, kao potrebu, usaglašavanje kruga subjekata koji ne mogu biti u položaju zaveštajnih svedoka i subjekata u čiju korist raspolaganje imovinom *mortis causa* povlači ništavost pojedinih odredaba u zaveštanju.

Budući da ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života, a naročito ugovor o doživotnom izdržavanju, imaju široku primenu u praksi, a s obzirom na širok spektar poslova koje, prema slovu zakona, mogu obavljati javni beležnici, čini se da je za efikasnije delovanje u postupku solemnizacije bilo prihvatljivije rešenje da ove poslove nastave da obavljaju, pored javnog beležnika i sudije nadležnih sudova. Dvojna nadležnost, u pogledu potvrđivanja sadržine ovih pravnih poslova, omogućila bi nesmetan pravni promet i olakšala bi ugovornim stranama da, bez dugog čekanja, izvrše solemnizaciju, što bi, s druge strane, otvorilo prostor za smanjivanje iznosa nadoknade za izvršeni posao.

Iako se ugovor o ustupanju (prenosu) naslednog dela mora sastavljati u formi javnobeležnički potvrđene isprave, ono što je nedostatak izmena Zakona o nasleđivanju Republike Srbije na ovu temu, jeste što bliže ne određuje na koje pravne posledice javni beležnik mora da upozori ugovorne strane. Smatramo da je dovoljno u tekst Zakona o nasleđivanju uneti pravilo da je javni beležnik dužan, naslednika koji ustupa nasledni deo, upozoriti da on time ne gubi svoje pravo nasleđa, već samo otuđuje nasleđena dobra, i pritom dalje odgovara za dugove koji čine zaostavštinu.

Nataša Stojanović, LLD

A full professor, The Faculty of Law, University of Niš

WHAT NEW IS BROUGHT BY THE AMENDMENTS OF THE LAW ON INHERITANCE OF REPUBLIC OF SERBIA?

A B S T R A C T

In her paper, the author analyses the amendments of the Law on Inheritance of Republic of Serbia made at the beginning of 2015. Relating them to appropriate provisions of the amended Law on Extrajudicial Proceedings and the Law on Public Notaries of Republic of Serbia, the author points out to their meaning, level of conformity, advantages as well as their deficiencies. A specific segment in the paper refers to a comparative law review of solutions in individual contemporary legal systems in the region, which thematically correspond to the amendments made in the Law on Inheritance. In the author's opinion, although these amendments are recent, they would have to, being insufficient, non-harmonized with other regulations and for the sake of a facilitated legal trade, suffer further amending in an adequate direction.

Key words: *the Law on Inheritance, amendments, public notaries.*

Literatura

1. Antić O., Balinovac, Z. (1996). Komentar Zakona o nasleđivanju, Beograd, Nomos
2. Bikić, E., Suljević, S., Povlakić, M., Plavšić, M. (2013). Notarsko pravo, Sarajevo, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
3. Crnić, J., Dika, M., Hrvatin, B., Jelčić, O., Josipović, T., Matko Ruždjak, J., Koharić, Z. (2003). Novo nasljednopravno uređenje, Zagreb, Narodne novine
4. Đorđević, V. (1997). Nasledno pravo, Niš, Pravni fakultet u Nišu.
5. Đurđević, D. (2011). Utvrđivanje identiteta učesnika u postupku sastavljanja notarske isprave, *Pravni život*, tematski broj „Pravo i odgovornost“, tom IV, (12).

6. Finžgar, A. (1978). Nasleđivanje, Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada: tom II, Beograd, Savremena administracija
7. Gavella, N. (1990). Nasljedno pravo, Zagreb, Informator
8. Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom, Zagreb, Narodne novine
9. Mitić, M. (1969). Naslednička izjava, *Pravna misao*, (9–10)
10. Nemački građanski zakonik (Bürgerliches Gesetzbuch), *RGBI I S.* 195, zaključno sa izmenama i dopunama od 22. jula 2014. godine, *BGBI. I S.* 1218
11. Niketić, G. (1930). Zbirka zakona, protumačenih i objašnjenih sudskom i administrativnom praksom, Beograd
12. Ristić, V. (1996). Praktikum za nasleđe, Beograd, Savremena administracija
13. Svorcan, S. (2004). Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, Kragujevac, Pravni fakultet u Kragujevcu.
14. Stojanović, N., Ćirić, Z. (2010). Pravni i psihijatrijski aspekt zaveštajne sposobnosti, u: Petrović, M., Stojanović, N., (urednici) Aktuelne tendencije u razvoju i primeni evropskog kontinentalnog prava – zbornik radova, sv. 2, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta
15. Stojanović, N. (2011). Uloga javnih beležnika u naslednopravnim stvarima, *Pravni život* tematski broj „Pravo i odgovornost“, tom IV, (12)
16. Vizner, B. (1967). Građansko pravo, knjiga druga, Nasljedno pravo, Osijek, vlastita naklada.
17. Vlada Republike Srbije, (2011). Građanski zakonik Republike Srbije (prednacrt), četvrta knjiga, Nasleđivanje, Beograd
18. Zupančič, K. (2005). Dedovanje, z uvodnimi pojasnili, Ljubljana, Uradni list
19. Zakon o javnom beležništvu Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 – drugi zakon, 93/14 – drugi zakon, 121/14 i 6/15
20. Zakon o nasleđivanju Republike Makedonije (Zakon za nasleđivanje), *Služben vesnik na RM*, br. 47/96
21. Zakon o nasleđivanju Republike Slovenije (Zakon o dedovanju), *Uradni list SRS*, br. 15/76, 23/78; *Uradni list RS*, br. 17/91, 13/94, 82/94, 117/00, 67/01, 83/01, 73/04 i 31/13
22. Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 46/95, 101/03 i 6/15
23. Zakon o nasljeđivanju u Federaciji Bosni i Hercegovini, *Službene novine FBiH*, br. 80/14

24. Zakon o nasljeđivanju Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 74/08
25. Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13 i 33/15
26. Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 1/09
27. Zakon o notarijatu Republike Makedonije (Zakon za notarijatot), *Služben vesnik na RM*, br. 55/07, 86/08, 139/09 i 135/11
28. Zakon o notarijatu Republike Slovenije (Zakon o notariatu), *Uradni list RS*, št. 2/07
29. Zakon o obveznim odnosima Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 35/05, 41/08 i 125/11
30. Zakon o obligacionim odnosima Republike Makedonije (Zakon za obligacionite odnosi), *Služben vesnik na RM*, br. 18/01, 4/02, 5/03, 84/08 i 81/09
31. Zakon o vanparničnom postupku Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 27/06
32. Zakon o vanparničnom postupku Republike Makedonije (Zakon za vonparnična postapka), *Služben vesnik na RM*, br. 9/08
33. Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije, *Službeni glasnik SRS*, br. 24/82, 48/87; *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 – drugi zakon, 18/05 – drugi zakon, 85/12, 45/13 – drugi zakon, 55/14 i 6/15